

فهرست

۱	یادداشت بر ترجمه فارسی
۲	پیشگفتار
۴	توضیحات روشی و اختصارات کتاب‌شناختی
۹	مقدمه
۹	۱. درباره حکمت
۱۵	۲. درباره «ویتگنشتاین و حکمت»
۲۵	۳. نگاهی کلی به کتاب
۲۷	فصل یک: «حکمت» نزد ویتگنشتاین
۲۸	«حکمت نزد ویتگنشتاین»
۶۵	فصل دو: فلسفه
۷۱	۱. راه فلسفیدن
۷۱	الف. بلد نبودن
۷۴	ب. دیدن
۷۶	پ. توصیف، نه تبیین
۸۲	ت. یادآوری
۸۲	ث. رسیدن به دید کلی
۸۸	ج. غلبه بر اراده
۹۱	چ. انحلال مسئله
۹۴	ح. درمان
۱۰۱	خ. آرامش
۱۰۳	د. عدالت
۱۰۸	۲. ساختار فلسفه
۱۰۸	الف. عمل

ب. تکثر	۱۱۲
ب. سولیسیسم (خود تنها انگاری) به منزله خودشناسی	۱۱۴
ت. روان‌شناسی به منزله انسان‌شناسی	۱۱۶
ث. فلسفه به منزله مسئله اگزیستانس	۱۲۰
ج. فلسفه به منزله تربیت	۱۲۲
ج. فلسفه به منزله ادبیات	۱۲۳
ح. جدل	۱۲۷
خ. طنز	۱۳۱
د. گفتگو	۱۳۴
ذ. نه ایسم، نه شغل	۱۳۶
۳. ضمیمه: ویتگنشتاین؛ دیدگاهی حکمی؟	۱۳۸
فصل سه: زندگی	۱۴۵
۱. خودشناسی و نقد خویشتن	۱۴۶
۲. زندگی سعادت‌مندان	۱۵۲
الف. رضایت از زندگی	۱۵۵
ب. زندگی در حال	۱۶۲
پ. زندگی هماهنگ	۱۶۷
۳. در پی زندگی خوب	۱۷۰
فصل چهار: ویتگنشتاین حکیم؟	۱۸۹
۱. حکیمان در مواجهه با دیگران	۱۹۴
۲. کلمات قصار حکمت‌آمیز	۲۰۹
فهرست منابع و مراجع	۲۳۵
نمایه	۲۴۹

یادداشت بر ترجمه فارسی

کتاب پیش رو، که در اصل رساله دکتری بوده، ابتدا به زبان آلمانی منتشر شده است؛ خوشحالم که اکنون ترجمه فارسی آن هم به چاپ می‌رسد. در برگرداندن کتاب به فارسی تنها خطاهای جزئی و غلطهای چاپی را اصلاح کرده‌ام، از هرگونه دخل و تصرف صوری و محتوایی پرهیز کرده‌ام و بر وسوسه شرح و بسط بخشهایی از کتاب — به تناسب مخاطب فارسی‌زبان — غالب آمده‌ام تا هم انتشار تحریر فارسی به تأخیر زیاد نیفتد هم اثری متفاوت با اصل به خواننده فارسی‌زبان تحویل نداده باشم.

دکتر میرشمس‌الدین ادیب سلطانی اصل آلمانی کتاب را خواند و با نقد و نظرهای دلگرم‌کننده مرا ترغیب به انتشار ترجمه فارسی کرد؛ از ایشان سپاسگزارم. ترجمه فارسی را فاطمه مینایی به خواهش من ویرایش کرد؛ از او بسیار سپاسگزارم.

همراهی و پشتیبانی همسرم، پروانه عروج‌نیا در زمان نوشتن این کتاب، فراموشم نشده است؛ ترجمه فارسی را نیز، همچون اصل آلمانی، به او تقدیم می‌کنم.

مالک حسینی
فروردین ۱۳۸۸

پیشگفتار

نخستین آشنایی من با ویتگنشتاین از طریق رسالهٔ منطقی - فلسفی بود وقتی در دانشگاه تهران دانشجوی فلسفه بودم؛ البته چیز کمی از آن فهمیدم، ولی حیرتم را هرگز نتوانستم فراموش کنم: چه حکیمانه است این کتاب کوچک "منطقی".

با دیگر آثار ویتگنشتاین بعداً مواجه شدم - وقتی خواستم رسالهٔ کارشناسی ارشدم را دربارهٔ کتاب در باب یقین او بنویسم و آن را به فارسی برگردانم. این کتاب را هم "حکمت‌آمیز" یافتیم و برایم این پرسش پیش آمد که آیا فقط یک اتفاق است که در مواجهه با ابتدا و انتهای آثار متفکری احساس مشابهی داشته باشی؟ خوشحالم که فرصت یافته‌ام به این پرسش بپردازم و امیدوارم که تلاش من برای دیگران هم سودمند باشد، ولو اینکه با نتایج و لوازم آن موافق نباشند. در مورد تفسیر ویتگنشتاین بعید است کسی بتواند با اطمینان ادعا کند که در همه جا راه درست را رفته است. پس من هم آرزو می‌کنم که بیراهه نرفته باشم و کارم با روح آثار ویتگنشتاین سازگار باشد.

در تحقق اثر حاضر بویژه سپاسگزار و بلهلم فُسنکول هستم نه فقط برای حمایت ارزشمندش در مقام استاد راهنمای رسالهٔ دکتری‌ام، بلکه برای محبت و خیرخواهی همیشگی‌اش. از آکسیل ماتیس سپاسگزارم برای گفتگوهای زیبا دربارهٔ حکمت، و از فلیکس موله‌لُتسیر برای نکته‌های مفیدش دربارهٔ بخش اول فصل «فلسفه». از مارتین

۴ ویتگنشتاین و حکمت

تورنر بسیار سپاسگزارم برای جای دادن این کتاب در سلسله
Ursprünge des Philosophierens (خاستگاههای فلسفه‌ورزی) و نیز برای
تصحیح پیش از چاپ کتاب.
از فرصت استفاده می‌کنم و متفکر ایرانی برجسته‌ای را نام می‌برم که
شروع علاقه‌ام به ویتگنشتاین را به او مدیونم: مصطفی ملکیان.

مالک حسینی
مه ۲۰۰۶

توضیحات روشی و اختصارات کتاب‌شناختی

تحقیق حاضر عمدتاً مبتنی است بر آثار منتشر شده در قالب کتاب ویتگنشتاین، به این ترتیب تا حد زیادی بر «مجموعه آثار» (Suhrkamp Werkausgabe). با این حال، از نسخه الکترونیک میراث نیز، بویژه در فصل یک – به اقتضای موضوع آن – غفلت نشده است. به استثنای مواردی اندک که بی‌جهت نبوده است، به مطالب چاپ شده ویتگنشتاین ارجاع داده‌ام، نه به میراث، مگر آنکه از شکل چاپی آن مطلب بی‌خبر بوده باشم. پس کار بر اساس آثار چاپ شده ویتگنشتاین پدید آمده است، ولی تا آنجا که ممکن بوده با توجه به میراث تکمیل شده است؛ از این رو، برای آن افرادی که «کتابهای» ویتگنشتاین را برای پژوهش آکادمیک ناکافی می‌دانند، ممکن است کار پیش رو ناقص به نظر برسد.

از حیث روش، کار پیش رو مبتنی است بر «تفسیر متن با متن»؛ از همین روست که نقل قول‌های بسیاری در آن آمده است. شیوه‌ای که من نکته‌های ویتگنشتاین را کنار هم می‌آورم و از کلیت آنها می‌کوشم فهم خود را از تفکر و زندگی او موجه کنم، نتیجه کار است؛ یعنی فهمی از ویتگنشتاین، تفسیر من از تمامیت آن، و نه مثلاً حرفهای تازه پراکنده یا معنایی که از برخی نکته‌ها می‌فهمم. پس همه آثار ویتگنشتاین یک کل تلقی شده است؛ موضوع پژوهش چنین تلقی‌ای را روا می‌دارد. (در این مناقشه نمی‌کنم که ویتگنشتاین دو فلسفه پدید آورده یا دو – و در این صورت چرا نه سه یا حتی چهار؟ – دوره فکری داشته است؛ ولی من یک فیلسوف به نام ویتگنشتاین می‌شناسم.) پس برای کسی که این روش را در

مورد ویتگنشتاین پذیرفتنی نمی‌داند، کل کار هم پذیرفتنی نیست، دست‌کم بسیار مسئله‌دار است.

به آثار ویتگنشتاین یا به تعبیر دقیق‌تر آثاری که در فهرست منابع و مراجع ذیل «آثار ویتگنشتاین» می‌آید، در درون متن ارجاع داده می‌شود، با ذکر نام اثر (عمدتاً با استفاده از اختصاراتی که در ادامه می‌آید؛ برای آثاری که فقط در مواردی بسیار نادر به آنها ارجاع داده می‌شود، نشانه اختصار به کار نمی‌برم). همین امر دربارهٔ لودویگ ویتگنشتاین: چهره‌ها و گفتگوها، که به کوشش راش ریس منتشر شده است، صدق می‌کند. به منابع دیگر در پانویس ارجاع داده می‌شود، با ذکر نام پدیدآورنده. همهٔ آثار استفاده شده، در فهرست منابع با ذکر مشخصات کامل کتاب‌شناختی معرفی می‌شود. شماره‌ای که در ارجاعات می‌آید یا مربوط به صفحهٔ اثر مورد ارجاع است (بدون ذکر هیچ نشانه‌ای) یا ارجاع به بند اثر مورد ارجاع (با ذکر واژه «بند»؛ در مورد رسالهٔ منطقی - فلسفی، بدون ذکر این واژه). در مورد میراث دو رقم ذکر می‌شود؛ اولی مربوط به «Item» مورد نظر (دست‌نوشته یا ماشین‌نوشتهٔ مورد نظر) از «Normalized Transcription» در نسخهٔ الکترونیکی میراث است، دومی مربوط به «Paper» مورد نظر (که چون در موارد زیادی ترکیبی از یک رقم و یک حرف انگلیسی است، در ترجمهٔ فارسی نیز همان شکل لاتینی ذکر می‌شود).